

ΟΜΗΡΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΚΩΣΕΩΝ ΑΚΡΩΝ*

Ὡς γνωστόν, τὰ ἄκρα τοῦ ἀνθρώπινου σώματος διακρίνονται εἰς τὰ ἄνω καὶ εἰς τὰ κάτω ἄκρα ἢ κῶλα.

Ἐκ τῆς ὑπ' ἐμοῦ διενεργηθείσης ἐρεύνης τῶν ὁμηρικῶν ἔργων προέκυψαν ἀρκετὰ σχετικὰ πρὸς τὸ θέμα στοιχεῖα. Ἐκ τῶν στοιχείων τούτων ἐκτίθενται τὰ κάτωθι ὑπὸ τὰ ἐξῆς κεφάλαια:

ΑΝΩ ΑΚΡΑ

Ὡμικὴ ζώνη

Μνηστέον, ὅτι ἡ ὦμικὴ ζώνη ἀποτελεῖται ἐκατέρωθεν ἐκ δύο ὀστέων, δηλαδὴ ἐκ τῆς κλειδὸς καὶ ἐκ τῆς ὦμοπλάτης.

Ὁ Ἴδομενεὺς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Λυκάονος ἐπληξαν «κατὰ δεξιὸν ὦμον» ἀντιστοίχως^{1,2} τὸν Φαῖστον διὰ τοῦ δόρατος καὶ τὸν Διομήδην διὰ τοῦ ξίφους. Εἰς τὴν δευτέραν ἐκ τῶν περιπτώσεων τούτων τὸ ξίφος διήλθε διὰ μέσου τοῦ θώρακος καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἀντιθέτου τοιχώματος τούτου («ἀντικρὺ...διέσχε»)³. Ἐξ' ἄλλου ὁ Εὐρύπυλος ἀπέκοψε τὸν ὦμον τοῦ Ὑψήνορος ἐφορμήσας μετὰ ξίφους («ἔλασ' ὦμον φασγάνῳ ἀίξας»)⁴ καὶ ἡ σύστοιχος χεὶρ κατέπεσεν («πεδίφ πέσε») αἰμόφυρτος («αἱματόεσσα»)⁵. Ἐπὶ πλέον ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπληξε τὸν Διόπτιν διὰ τοῦ δόρατος εἰς τὸν «ὦμον»⁶. Ἐπίσης ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ καὶ Πάρις καλούμενος, ἐπληξε «κατὰ δεξιὸν ὦμον»⁷ τὸν ἱατρὸν Μαχάονα διὰ τριγλῶχινος βέλους. Ὁ ἐν λόγῳ τραυματισμὸς ὑπῆρξεν ἡ αἰτία, ἵνα ὁ Ἴδομενεὺς εἶπη, ὅτι εἶναι ὁ «κίητρός... ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων»⁸. Ἡ φράσις αὕτη, ἀπαθανατισθεῖσα οὕτω ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ ἔκτοτε καταστάσα παροιμιώδης, ἀποτελεῖ δεῖγμα τῆς ὑψίστης τιμῆς, ἧς ἀπῆλαιον οἱ ἱατροὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην⁹. Προσέτι ὁ Διήφοβος ἐπληξε τὸν Ἀσκάλαφον διὰ τοῦ δόρατος, ὅπερ «δι' ὦμου... ἐσχεν»¹⁰, ἦτοι ἐκαρφώθη εἰς τὸν ὦμόν του. Ἐξ' ἄλλου ἐπληξαν διὰ τοῦ δόρατος «ὦμον μεσσηγὺς» ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Ἀγμέμων τὸν Ὀδίον¹¹, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Μενέλαος τὸν Σκαμάνδριον¹² καὶ ἐπιπροσθέτως ὁ Τηλέμαχος τὸν Ἀμφινόμον¹³. Καὶ εἰς τὰς τρεῖς ταύτας περιπτώσεις τὸ δόρυ διήλθε διὰ μέσου τοῦ στήθους («διὰ ... στήθεσφιν ἔλασσε»). Ὡσαύτως ὁ Μενέλαος «ἐγχεῖ νύξε κατὰ κληῖδα»¹⁴ τὸν Πυλαιμένα, τουτέστι τὸν ἐπληξε διὰ τοῦ ἀκοντίου εἰς τὴν κλεῖδα. Ὁμοίως ὁ Διομήδης ἐπληξε τὸν Ὑπεύρονα διὰ μεγάλου ξίφους («ξίφει μεγάλῳ») εἰς τὴν κλεῖδα πλησίον τοῦ ὦμου καὶ ἀπεχώρισε τὸν ὦμον ἐκ τοῦ αὐχένος καὶ ἐκ τῆς ράχεως («κληῖδα παρ' ὦμον πληξ' ἀπὸ δ' αὐχένος ὦμον ἐέργαθεν ἠδ' ἀπὸ νώτου»)¹⁵.

Βραχίων

Ὁ Μηριόνης ἐπληξε διὰ τοῦ δόρατος τὸν Διήφοβον εἰς τὸν «βραχίονα»¹⁶. Ὁ πρῶτος ἐκ τούτων ἐπέπεσε πάλιν εἰς τὸν δεύτερον καὶ ἀπέσπασε ἐκ τοῦ «βραχίονος»¹⁷ τὸ δόρυ. Τὸν οὕτω τραυματισθέντα μετέφερον ἐν συνεχείᾳ στενάζοντα («στενάχοντα»)¹⁸ ὁ ἀδελφὸς του εἰς τὴν πόλιν, ἐνῶ ἐκ τοῦ τραύματός του «ἔρρε»¹⁹ τὸ αἷμα. Εἰς ἄλλην περίπτωσιν ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος ἀπέσπασε τὸν «πρυμνόν... βραχίονα... ἀπὸ μῶνων»²⁰.

* Ἀνεκοινώθη εἰς τὸ II' Ἐτήσιον Πανελ. Ἱατρικὸν Συνέδριον (Ἀθήναι, 5-9.5.1987).

Πήχυς

Ὁ Ἀντίλοχος ἐπληξε διὰ λίθου τὸν Μύδωνα εἰς «ἀγκῶνα... μέσον»²¹. Προσέτι ὁ Κῶων ἐπληξε διὰ τοῦ δόρατος τὸν Ἀγαμέμνονα «κατὰ χεῖρα μέσην ἀγκῶνος ἐνερθεν»²², δηλαδή εἰς τὸ μέσον τοῦ ἄνω ἄκρου κάτωθι τοῦ ἀγκῶνος καὶ ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος διήλθε («ἀντικρῦ... διέσχε») ²³ τὸν πήχυν. Συνεπεία τοῦ ἐν λόγῳ τραυματισμοῦ τοῦ Ὁ Ἀγαμέμνων «ῥίγησεν»²⁴, δηλαδή κατελήφθη ὑπὸ ρίγους, ἀλλ' οὐδόλως ἀπεμακρύνθη τῆς μάχης καὶ τοῦ πολέμου («ἀλλ' οὐδ' ὡς ἀπέληγε μάχης ἠδὲ πολέμοιο») ²⁵. Ἐπὶ πλέον ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπληξε διὰ τοῦ ξίφους τὸν Δευκαλίωνα εἰς τὸ σημεῖον, ἔνθα «ξυνέχουσι τένοντες ἀγκῶνος»²⁶ καὶ ἦ ἐν προκειμένῳ χαλκίνη αἰχμὴ διετρύπησε τὸ οἰκεῖον ἄνω ἄκρον («διὰ χειρὸς ἐπειρεν») ²⁷.

Χεῖρ

Ὁ υἱὸς τοῦ Τυδέως ἐτραυμάτισε διὰ τοῦ δόρατος τὴν Κύπριδα εἰς τὴν «ἄκρην χεῖρα» καὶ δὴ ὑπερθεν τοῦ θέναρος («ὑπερ θέναρος») ²⁸, ἦτοι εἰς τὸν καρπὸν («ἐπὶ καρπῷ») ²⁹. Συγκεκριμένως τὸ δόρυ εἰσέδυσσε εἰς τὸ δέρμα διὰ μέσου τοῦ θείου πέπλου καὶ ἐκ τοῦ οὕτω προκληθέντος τραύματος ἔρρεε τὸ θεῖον αἷμα, ὅπερ ἐκαλεῖτο «ἰχώρ» ³⁰. Αὕτη κραυγάζουσα («μέγα ἰάχουσα») ³¹ ἀπῆλθε μαινομένη («ἀλύουσα»), διότι ὑπέφερε φρικωδῶς («τείρετο... αἰνώς») ³², τὸ δὲ δέρμα τῆς ἐνεφάνιζε τοπικῶς ἐκχυμώσεις («μελαίνετο... χροῶ») ³³.

ΚΑΤΩ ΑΚΡΑ

Πυελικὴ ζώνη

Ὡς γναστόν, ἡ πυελικὴ ζώνη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀνωτύμων ὀστέων, ἅτινα συνάπτονται πρὸς ἀλλήλα ἔμπροσθεν μὲν διὰ τῆς ἡβικῆς συμφύσεως, ὀπισθεν δὲ διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ.

Ὁ Μηριόνης ἐπληξεν εἰς τὸν δεξιὸν γλουτὸν («γλουτὸν κατὰ δεξιὸν») ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν Φέρεκλον, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν Ἀρπαλίωνα. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐν λόγῳ περιπτώσεις ἡ αἰχμὴ τοῦ πολεμικοῦ ὄργανου διεπέρασεν «ἀντικρῦ κατὰ κύστιν ὑπ' ὀστέον» ^{34, 35}. Ἐπίσης ὁ Τυδεΐδης ἐπληξε διὰ λίθου τὸν Αἰνείαν «κατ' ἰσχίον, ἔνθα τε μηρὸς (τὸ μηριαῖον ὄστυον) ἰσχίῳ ἐνστρέφεται, κοτύλην δὲ τέμιν καλέουσι» ³⁶, προκαλέσας εἰς αὐτὸν κάταγμα τῆς κοτύλης καὶ ρῆξιν ἰῶν ἀμφοτέρωθεν μυῶν («θλάσσε δὲ οἱ κοτύλην, πρὸς δ' ἄμφω ρῆξε τένοντες») ³⁷. Σημειωτέον, ὅτι ὁ ἔχων τραχεῖαν ἐπιφάνειαν ἐν λόγῳ λίθος προὐκάλεσεν ἐν προκειμένῳ τοπικῶς ἐκδορᾶν («ὡσε δ' ἀπὸ ρινὸν τρηχὺς λίθος») ³⁸.

Μηρὸς

Ὁ Εὐρύπυλος τραυματισθεὶς παρεκάλει τὸν Πάτροκλον, ἵνα τοῦ ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ «μηροῦ» ³⁹ τὸ βέλος καὶ ἐκεῖνος τότε ἐνδόσας εἰς τὴν ἐν προκειμένῳ παράκλησιν διενήργησε χειρουργικὴν ἐπέμβασιν καὶ ἀφήρεσε τὸ ἐν λόγῳ βέλος («ἐκτανύσας ἐκ μηροῦ τάμνε μαχαίρῃ ὀξὺ βέλος περιπευκές») ⁴⁰. Ἐπὶ πλέον ὁ υἱὸς τοῦ Μενoitίου προὐκάλεσε διὰ τοῦ δόρατός του διαμπερὲς τραῦμα εἰς τὸν μηρὸν καὶ κάταγμα τοῦ συστοίχου μηριαίου ὀστέου τοῦ Ἀρηϊλύκου («βάλε μηρὸν ἐγχεῖ ὀξυόεντι, διαπρὸ δὲ χαλκὸν ἔλασσε· ρῆξεν δ' ὀστέον ἐγχοῦ») ⁴¹. Προσέτι ὁ Φυλειδῆς διὰ τοῦ ἀκοντίου ἐτραυμάτισε τὸν Ἀμφικλον εἰς τὸ «πρυμνὸν σκέλος, ἔνθα πάχιστος μυὼν ἀνθρώπου πέλεται» ⁴². Συνεπεία τοῦ τραυματισμοῦ τούτου οἱ τένοντες τῶν μυῶν διεσχίσθησαν («νεῦρα διεσχίσθη») ⁴³ τοπικῶς («κερί... ἐγχεος αἰχμῆ») ⁴⁴. Ὁ σὺς ἐξ ἄλλου ἐδήξε τὸν μηρὸν («γουνὸς ὑπερ») τοῦ Ὀδυσσεῶς ἀποσπᾶσας μέγα μέρος τῶν μαλακῶν μορίων διὰ τῶν ὀδόντων του («πολλὸν ... διήφουσε σαρ-

κός ὀδόντι»)⁴⁵, παρὰ ταῦτα ὁμως τὸ ἐν λόγῳ ἀποσπαστικὸν τραῦμα δὲν ἐφθασε μέχρι τοῦ μηριαίου ὀστού («οὐδ' ὀστέον ἴκετο φωτός»)⁴⁶. Ἐκ τοῦ τραύματος τούτου ἔρρεε «αἷμα κελαινόν»⁴⁷.

Γόνυ

Ἐὸ σύντροφος τοῦ Ἰδομενέως ἐπλήγη «κατ' ἰγνύην»⁴⁸, δηλαδή εἰς τὴν ἰγνύαν, ἣτις καλεῖται ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ κώληψ. Ἐὸ Ὀδυσσεὺς ἐπληξεν ἐκ τῶν «ὀπισθεν» εἰς τὴν «κώληπα»⁴⁹ τὸν Αἴαντα.

Κνήμη

Ἐὸ Πείρων ἐτραυμάτισε διὰ λίθου τὸν Διώρεα εἰς «κνήμην δεξιτερὴν» καὶ δὴ «παρὰ σφυρὸν»⁵⁰ καὶ ὁ ἐν λόγῳ λίθος ἐν προκειμένῳ ἐντελῶς συνέθλιψε καὶ συνέτριψε τοὺς ἀμφοτέρωθεν μῦς καὶ τὰ οἰκεία ὀστᾶ («ἀμφοτέρω... τένοντε καὶ ὀστέα λῆας... ἄχρισ ἀπηλοίησεν»)⁵¹.

Πούς

Ἐὸ Πάρις ἐτραυμάτισε τὸν Διομήδη διὰ τοῦ βέλους εἰς τὸν «ταρσὸν δεξιτεροῖο ποδός», τὸ ὅποιον ἐνεπάγη εἰς τὸ ἔδαφος, ἀφοῦ διεπέρασε τὸν ταρσὸν τοῦτον («διὰ δ' ἀμπερὲς ἰὸς ἐν γαίῃ κατέπηκτο»)⁵². Ἐὸ ἐν προκειμένῳ τραυματισθεὶς, σχολιάζων τὸν ἐν λόγῳ τραυματισμὸν, εἶπε πρὸς τὸν Πάριν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀπλῆς ἐκδορᾶς περὶ τὸν «ταρσὸν» τοῦ «ποδός»⁵³ του.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων στοιχείων προκύπτει, ὅτι ὁ Ὀμηρὸς περιγράφει μετὰ καταπλησσοῦσης σαφηνείας τὰς κακώσεις τῶν ἄκρων καὶ τὴν ἐπακριβῆ ἐντόπισίν των, χρησιμοποιοῦν τοὺς καταλλήλους ἐπιστημονικοὺς ὄρους.

HOMERIC DESCRIPTION OF EXTREMITIES INJURIES

By Dr Ioannis G. Papayannopoulos

SUMMARY

From the research into the Homeric Epics, which I carried out, findings concerning injuries of the extremities were revealed, certain of which are in detail dealt within this paper, being sorted out in relative chapters.

1. E 46	15. E. 146-147	34. E 66, 67
2. E 98	16. N 529	35. N 651, 652
3. E. 100	17. N 532	36. E 305, 306
4. E 80, 81	18. N. 538	37. E 307
5. E. 82	19. N 539	38. E 308
6. Λ 421	20. Π 323, 324	39. Λ 829
7. Λ 507	21. E 582	40. Λ 844, 845
8. Λ 514	22. Λ 252	41. Π 308-310
9. Παπαγιαννόπουλος, Ι.: Ἡ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν τῇ κοινῶνιᾳ θέσις τοῦ ιατροῦ (ἐναίσιμος ἐπὶ ὑ- φηγεσίᾳ διατριβή). Ἀθῆναι 1977, σελ. 64.	23. Λ 253	42. Π 314, 315
10. N 519, 520	24. Λ 254	43. Π 316
11. E 41	25. Λ 255	44. Π 315
12. E 57	26. Υ 478, 479	45. τ 450
13. χ 93	27 Υ 479	46. τ 451
14. E 579	28. E 336, 339	47. τ 457
	29. E 458	48. N 212
	30. E 340	49. Ψ 726
	31. E 343	50. Δ 518, 519
	32. E 352	51. Δ 521, 522
	33. E 354	52. Λ 377, 378
		53. Λ. 388